

พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม

นางชมชนก ทรงมิตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา ภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6749-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SPIRIT – DANCE RITUAL OF THE MON THAIS : SIGNIFICANCE AND ROLE
IN CULTURAL TRANSMISSION

Mrs.Chomchanok Songmitr

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Master of Arts in Thai

Department of Thai
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic year 2004
ISBN 974-17-6749-8

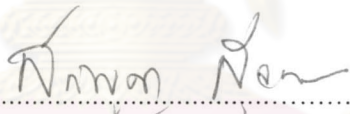
หัวข้อวิทยานิพนธ์   พิธีรำลึกของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการ
สืบทอดทางวัฒนธรรม
โดย   นางชมชนก ทรงมิตร
สาขาวิชา   วรรณคดีไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง

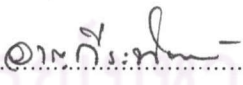
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุกัญญา สุขฉายา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศิริพร ภัคดีผาสุข)

ชมชนก ทรงมิตร : พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ : ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม. (SPIRIT – DANCE RITUAL OF THE MON THAIS : SIGNIFICANCE AND ROLE IN CULTURAL TRANSMISSION) อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร.ศิริพร ณ ถลาง, จำนวนหน้า 136 หน้า. ISBN 974-176-749-8.

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลทางพิธีกรรมของชาวมอญที่มีการแสดงเป็นองค์ประกอบ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านเวชะราวที่อำเภอพระประแดง วิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆในพิธีรำผีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นมอญ รวมทั้งวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของพิธีรำผีที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายมอญ

ผลจากการวิจัยพบว่า ปัจจุบันชาวมอญมีการติดต่อกับคนไทยมากขึ้น ทั้งในเรื่องการค้าขาย การศึกษา และการแต่งงานกับคนไทย ความเชื่อและพิธีกรรมอันสืบเนื่องมาจากการนับถือผีจึงลดบทบาทลง ยังคงเหลือแต่พิธีรำผีประจำหมู่บ้านที่จัดขึ้นในช่วงหลังสงกรานต์ของทุกปีเท่านั้นที่ยังสามารถทำให้เราเห็นร่องรอยของการนับถือผีบรรพบุรุษ และแสดงอัตลักษณ์ความเป็นมอญได้อย่างชัดเจน พิธีนี้จะใช้การรำสื่อความหมาย เช่น การรำของผู้รำถวายสื่อความหมายถึงการเชิญเจ้าพ่อเจ้าแม่รวมทั้งบริวารมาร่วมในพิธี และเพื่อแสดงความขอบคุณต่อเจ้าพ่อเจ้าแม่ ส่วนการรำของร่างทรงที่เสมือนเป็นตัวแทนของเจ้าพ่อเจ้าแม่สื่อความหมายถึง การที่ท่านจะอยู่คุ้มครองชาวบ้าน อวยพรให้ชาวบ้านมีความสุข และประสบความสำเร็จในอาชีพที่ทำอยู่ อัตลักษณ์ของชาวมอญที่สังเกตได้จากพิธีรำผี ได้แก่ ภาษามอญ ท่ารำแบบมอญ การแต่งกายของผู้รำและผู้เข้าร่วมพิธี วงปีพาทย์มอญ อาหาร ธงตะขาบและธงรูปหงส์ที่ติดไว้รอบหมู่บ้าน ในวันพิธี บทบาทของพิธีรำผีที่มีต่อชาวไทยเชื้อสายมอญ คือ ช่วยสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์เน้นความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และแสดงความสัมพันธ์ของเครือญาติ พบว่ามีคนไทยเชื้อสายมอญมาร่วมในพิธีถึง 83% ซึ่งเป็นทั้งคนไทยเชื้อสายมอญในหมู่บ้านและคนที่มาจากจังหวัดอื่น ดังนั้น จึงนับได้ว่าพิธีรำผีมีบทบาทในการเป็นศูนย์รวมของคนไทยเชื้อสายมอญและมีบทบาทในการช่วยดำรงอัตลักษณ์ความเป็นมอญของคนไทยเชื้อสายมอญในประเทศไทย

ภาควิชา... ภาษาไทย...

สาขาวิชา... วรรณคดีไทย...

ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อผู้ผลิต..... *ชมชนก ทรงมิตร* .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... *ศิริพร ณ ถลาง* .....

4480116822 : MAJOR THAI

KEY WORD: MON / SPIRIT - DANCE / FOLKLORE / WEKHARAO / THAILAND

CHOMCHANOK SONGMITR : SPIRIT - DANCE RITUAL OF THE MON THAIS :
SIGNIFICANCE AND ROLE IN CULTURAL TRANSMISSION. THESIS ADVISOR :
ASSOC. PROF. SIRAPORN NATHALANG, 136 pp. ISBN 974-17-6749-8.

The objective of this thesis is to collect data about the Mon rituals that have performance art as an essential element. The researcher collected field data about social environment and Mon culture in Wekharao Village in Phra Pradaeng District with the focus on the elements of the spirit-dance ritual which can be used to identify ethnic identity. The significance and the role of the spirit-dance ritual of the Mon-Thais are analyzed in their social content.

Since contemporary Mon people have more contact with Thai people in many ways such as by trading, by schooling or by intermarriage, the beliefs and the rituals concerning spirits have reduced their roles in Mon society. The researcher points out that only the ancestral spirit-dance ritual which is annually held after Songkran Festival still persists and still represents Mon ethnic identity. This ritual communicates that the spirit dancers dance to invite *Chao-Pho*, *Chao-Mae*, *Mon ancestral spirits*, and their attendants to be present in the ceremony and to accept the gratitude of the villagers, while the dance of *Chao-Pho* and *Chao-Mae* through the medium conveys the meaning that they will protect the villagers and wish them luck and success in work. The cultural identities of the Mons which can be seen in the spirit-dance ritual are as follows: the Mon language, the Mon-style of the dance movements, the costumes of dancers and participants, the Mon musical band, food, the flags and the flying *hongsa* emblem that are put up all around the village on that day. The spirit-dance ritual plays an important role to the Mon-Thais in many aspects. It confirms the Mon ethnic awareness ; it emphasizes the belief in the same Mon origin through the common Mon ancestors and the kinship relations. The study shows that 83% of the participants are Thais of Mon origin who are not only the villagers of Wekharao Village, but also those from other provinces. Therefore, the spirit-dance ritual plays an important role in uniting the Thais of Mon origin and in maintaining the Mon cultural identity.

Department : Thai

Field of study : Thai

Academic year 2004

Student's signature ..... *Chomchanda S.*

Advisor's signature..... *Siraporn Nathalang*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงก็เพราะได้รับความเมตตาและความเอาใจใส่จากรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ณ ถลาง ผู้ที่ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับแรงบันดาลใจจากการเรียนวิชาตำนานและพิธีกรรมที่อาจารย์เป็นผู้สอน

ขอกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ สุกัญญา ภัทธราชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์ และอาจารย์ ดร.ศิริพร ภักดีผาสุข ที่กรุณาตรวจ แก้ไข ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ อันทำให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมไปถึงคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ดูแลเอาใจใส่ต่อผู้วิจัยตั้งแต่วันแรกที่เข้าศึกษา จนกระทั่งวันสุดท้ายที่วิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณและรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจอันดีงามของชาวบ้านเวะระราวทุกคน ที่ให้ความร่วมมือและเอ็นดูผู้วิจัยเสมือนญาติพี่น้องคนหนึ่ง ขอขอบพระคุณอาจารย์สุรินทร์ ทับรอด ลุงวิเชียร น้าวินัย ที่ให้ความรู้ในเรื่องของดนตรีและเพลงมอญเป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ ผอ.สุกัญญา สันติพัฒนายัย ที่กรุณาให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสลาศึกษาต่อในวิชาที่ตนเองรัก ขอขอบคุณพี่ๆหมวดวิชาภาษาไทยของโรงเรียนราชวินิต มัชฌิม ทุกคนที่ให้การสนับสนุนจนน้องคนนี้ได้ทำความฝันให้เป็นจริงขึ้นมา

กราบขอบพระคุณคุณยายทองเจือ พี่พร สาวมอญคนงามแห่งเมืองพระประแดง คุณยายของผู้วิจัย ผู้ที่เป็นอีกเหตุผลหนึ่งในการเลือกทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์มอญ ขอขอบคุณสามีและลูกทั้งสองผู้เป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันให้มุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ กราบขอบพระคุณคุณพ่อที่ทำให้ลูกคนนี้แข็งแกร่ง สามารถฟันฝ่าอุปสรรคที่ผ่านมานในชีวิตได้ ขอขอบคุณสุก้าน้องชายคนเดียวสำหรับความห่วงใยและความช่วยเหลือที่น้องมีให้พี่ และสุดท้าย คนที่ผู้วิจัยจะขอยกความดีทั้งหมดให้ ถ้าหากว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอจะมีประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่บ้าง ให้กับคุณแม่วรรณา โยอาгим ผู้ให้ชีวิตและเป็นครูคนแรกของคุณ ผู้ที่คอยพร่ำสอนให้ลูกตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียน จนลูกได้มีวันนี้สมกับที่แม่ได้วาดหวังไว้.

ชมชนก ทรงมิตร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1. ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย	2
1.3. ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4. วิธีดำเนินการวิจัย.....	2
1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2 ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของชาวมอญ	9
2.1. ภูมิหลังเกี่ยวกับชาวมอญในประเทศไทย.....	9
2.2. ภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของอำเภอพระประแดง	15
2.2.1. ประวัติอำเภอพระประแดง	15
2.2.2. สภาพทางภูมิศาสตร์	18
2.2.3. การคมนาคม	22
2.2.4. ความเชื่อและพิธีกรรม.....	23
2.3. ชุมชนมอญหมู่บ้านเว้ชะราว.....	24
2.3.1. ประวัติความเป็นมา.....	24
2.3.2. สภาพชุมชน.....	29
2.3.3. ประเพณีประจำท้องถิ่น.....	30
2.3.3.1 ประเพณีตามเทศกาลสำคัญ.....	30
2.3.3.2 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต.....	38
3 จำปี : พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ของหมู่บ้านเว้ชะราว.....	47
3.1. ประเภทของพิธีจำปี	48

	หน้า
3.1.1. พิธีรำผีเพื่อแก้บนหรือมีการผีดผี	49
3.1.2. พิธีรำผีในงานศพ (พิธีรำผี 3 ถาด หรือ อะละทาน)	50
3.1.3. พิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้าน	51
3.2. พิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่ประจำหมู่บ้าน	52
3.2.1. ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่	53
3.2.2. ตำนานของเจ้าพ่อเจ้าแม่เว้ชะราว	57
3.2.3. องค์ประกอบในพิธีกรรม	58
3.2.3.1 เครื่องเซ่น	58
3.2.3.2 ดนตรีและเพลงร้อง	59
3.2.3.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการรำ	66
3.2.3.4 ผู้รำ	68
3.2.3.5 โต้ง หรือ ผู้อำนวยพิธี	70
3.2.3.6 ผู้เข้าร่วมพิธี	72
3.2.4 ขั้นตอนของพิธีกรรม	73
4 บทบาทของพิธีรำผีในการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญ	85
4.1 สภาพความเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านเว้ชะราว	85
4.2 การสื่อความหมายและอัตลักษณ์ความเป็นมอญที่สะท้อนจากพิธีรำผี	91
4.3 พิธีรำผีในฐานะศูนย์รวมใจของชาวไทยเชื้อสายมอญ	106
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	114
รายการอ้างอิง	118
ภาคผนวก	120
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านเว้ชะราว	126
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ผู้มาร่วมพิธีรำผีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าแม่เว้ชะราว	128
ภาคผนวก ค โน้ตเพลงมอญที่ใช้ประกอบพิธีรำผี	130
ภาคผนวก ง ทำรำมอญ 12 ท่า	132
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	138

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1	แผนที่แสดงอาณาเขตของประเทศมอญในอดีตและปัจจุบัน 10
ภาพที่ 2	การกระจายตัวของชาวมอญในประเทศไทย 14
ภาพที่ 3	ศาลเจ้าพ่อพระประแดง..... 16
ภาพที่ 4	แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านมอญ 16 แห่ง ในอำเภอพระประแดง 21
ภาพที่ 5	แผนที่ชุมชนมอญบ้านเว้ชะราว..... 28
ภาพที่ 6	หนุ่มสาวไทยเชื้อสายมอญสวมชุดเครื่องแต่งกายแบบมอญ..... 33
ภาพที่ 7	ธงตะขาบ..... 35
ภาพที่ 8	งานอุปสมบทคุณสุเทพ กาบแก้ว ชาวบ้านเว้ชะราว..... 40
ภาพที่ 9	ปราสาทมอญ 9 ยอด..... 43
ภาพที่ 10	ศาลเจ้าพ่อเว้ชะราว..... 53
ภาพที่ 11	เจ้าพ่อเว้ชะราวและเจ้าพ่อชุมพล..... 54
ภาพที่ 12	ศาลเจ้าแม่เว้ชะราว..... 55
ภาพที่ 13	เจ้าแม่กาวทอ เจ้าแม่กาวซอน..... 55
ภาพที่ 14	เครื่องเซ่นในชั้นบริวาร..... 58
ภาพที่ 15	วงปีพาทย์มอญเครื่องคู่..... 59
ภาพที่ 16	ห้องมอญ..... 60
ภาพที่ 17	ปีมอญ..... 61
ภาพที่ 18	ตะโพนมอญ..... 62
ภาพที่ 19	เปิงมาง..... 63
ภาพที่ 20	ขลุ่ยเพียงออมมอญ..... 63
ภาพที่ 21	ดาบ กระสวยทอผ้า พาย..... 66
ภาพที่ 22	ใบสั่นพริ้มมอญ..... 67
ภาพที่ 23	นางทองเต็ม สุขพิศาล..... 68
ภาพที่ 24	ผู้อำนวยพิธีและผู้ช่วย..... 71
ภาพที่ 25	แผนผังปะรำพิธี..... 73
ภาพที่ 26	พระสงฆ์ที่นิมนต์มาฉันภัตตาหารเพลในวันพิธี..... 75
ภาพที่ 27	ช่างบริวารของเจ้าพ่อที่ใช้แหในพิธี..... 76
ภาพที่ 28	หัวหน้าวงปีพาทย์มอญทำพิธีบูชาครู..... 77

ภาพที่ 29	เครื่องเซ่นที่ใช้ในการบูชาครุฑนตรี.....	78
ภาพที่ 30	รำชุดของเจ้าพ่อ	79
ภาพที่ 31	การรำผีชุดของเจ้าแม่ ชุดที่หนึ่ง	80
ภาพที่ 32	การรำผีชุดของเจ้าแม่ ชุดที่สอง.....	81
ภาพที่ 33	การรำผีชุดเจ้าพ่อพายเรือ.....	82
ภาพที่ 34	ผู้ที่เป็นร่างทรงลุกขึ้นมารำรำขณะที่เชิญเจ้าพ่อต่างๆมาร่วมในพิธี.....	84
ภาพที่ 35	ภาพหมู่บ้านเวชะราวบริเวณฝั่งซ้ายของสะพานข้ามคลอง	90
ภาพที่ 36	ภาพทาวนเฮ้าส์ที่สร้างขึ้นใหม่ในหมู่บ้านเวชะราว.....	91
ภาพที่ 37	ชาวไทยเชื้อสายมอญกับชุดประจำชาติ.....	92
ภาพที่ 38	สัญลักษณ์รูปหงส์บนอกเสื้อของวัยรุ่นเวชะราว	93
ภาพที่ 39	บ้านที่มีเชื้อสายมอญติดตรงตะขบไว้หน้าบ้าน	94
ภาพที่ 40	ชาวบ้านทั้งในและนอกหมู่บ้านมาไหว้ศาลเจ้าพ่อในวันรำผี	110
ภาพที่ 41	พวงมาลัยนับร้อยพวงที่ชาวบ้านนำมาถวาย	111